

déme v Iránskuu Filologuu, 265.

**Safugaser* (DAG), potser mal copiat per «al sol fugàs del ---» o «al sol fugisser» (St. Joan?) *Safumar*, *safumeri*, V. *fum* *Safuny*, *safunyar*, *safu(r)rejar*, V. *sajareig*

SAGA, 'part posterior', de l'àr. *sāqa* 'id', especialment la d'un exèrcit'. □ 1.ª doc. 1392, *re(r)asaga* i *saguera*, ja c. 1330.

Del simple a l'Edat Mj. no coneixem més que la dada de 1392, que reporta el DAG d'una monografia del valencià L. Tramoytes: «--- posen lur penó a la *saga* dels primers».¹ Degué haver estat ben arrelat en català arcaic judicant pels derivats que en quedaren en textos medievals ben establerts i de llenguatge pur.

En especial els que trobem en Muntaner: «--- En Felip apellà sos barons, e féu una davantera --- de cinc-cents cavallers armats; e aprés anava ell ab l'oriflamma, e ab son frare, e ab lo cos de son pare --- e en la *reasaga* venia tota l'altra cavalleria qui era romasa, qui podien ésser tro altres mil cinc-cents cavallers --- fo al coll de Panissars ---»; «--- se'n tornaren dins les barreres de Peralada; e l darrer qui entrà, ab la senyera e ab la companya, fo En Dalmau, vescomte de Rocabertí --- En Ramon Folc --- e ells ambdósos havien la *reasaga* e --- entraren-se'n --- en Peralada, que hic no hagueren perduts mas tres cavallers»; «--- érem romases en Gahípol --- e axí ordonam nostra batalla en aquesta manera: que no fêm davantera, ni mijania, ne *reusaga*, mas que ls hòmens a cavall fom tots a la banda sinestra, e metem los peons a la man dreta --- e donam tal en mig d'ells que --- pus la davantera fo vençuda, tuit giraren a colp», fets de 1285 i 1305 (§§ 139, 123, 220, Casac IV, 61.5, 21 18, VI, 54 9= NCI VII, 95 17).

Un altre cop la gent de Muntaner en diu la *saguera*: «--- vengren en Catània --- e lo comte Galceran e don Blasco no volgren fer davantera ni *saguera*, ans tots plegats, la cavalleria de la banda sinestra e los almoçgàvers de la dreta, van ferir la davantera d'aquells ---», fets de 1300 (§ 191, v. 78 26)

Modernament ha quedat en algun ús secundari, com el de 'part posterior d'un vehicle', que AlcM exemplifica en Noller, i en les locucions *quedar a la saga* 'restar endarrerit', que és d'ús comú [Lab 1840, DFa], i *anar a (la) saga: anar a la saga del que fuig* 'encalsar (al que fuig), fugientem insequi' (Lacav, s v *encalsar*); *anar a la saga a algú* 'observar els passos o accions de', Bely; ' cercar de fer alg. c ': «---Voleu vendre es gussí? ---Sí i no. Temme, això de vendre, sempre va llarg: no ixen es compradors en volent-ho, i tots van a sa *saga* d'aprofitar-se de ses necessitats des proisme --- veurem ---», Ruyra (Pinya de Rosa II, 167), *anar en saga a* 'fer una cosa després que un altre' en un convit que fa una gran colla, a la fi de l'àpat formidable: «el clavetayre, que fou el primer d'enllestir, investigava el menjador --- boy parafrasejant els assumptos. La Tuyas, qu'és la que li anà en *saga*, aplaudia ses observacions ---», Pons Mass (Auca

d l Pepa x, 144).

Tampoc la derivació no ha estat gens copiosa. En contrast amb el català, en castellà *zaga* ha estat vivís-sim des dels orígens i ha format una família de mots que en tot el territori de la llengua constitueix una part considerable del vocabulari usual. Hi apareix ja *çaga* en el P. del Cid (454, 457) amb el sentit de 're-reguardia d'una tropa', i segueixen nombroses locucions i derivats d'importància vital, 'darreres d'una cosa, o d'algú', 'resultat d'una cosa' etc.; a *çaga* 'en-re-re',² *de çaga* 'de darrere', *çaguero* 'l'últim', *rezago* 'endarreriment' etc. També el port. *çaga* és freqüent i ben descabdellat des d'antic (veg. els diccs. de Sta Rosa de Viterbo, Moraes etc.); DCEC IV, 795.³ És versemblant que això es fundí ja en usos molt descabdellats en l'hispano-àrab: RMa registra *sāqa* amb la traducció «ultimus» (p. 115) i en l'article encapçalat per aquest adjectiu llatí posa el mateix mot i també la locució *f as-sāqa* traducció literal del cast. a la *zaga* de valor semblant. I degué ser, almenys en part, per innovacions de l'àrab vulgar d'Occident.

No és, però, que no es tracti d'un arabisme segur i evident. Car *sāqa* en el sentit de 're-reguarda' d'un exèrcit fa un gran paper en el llenguatge dels historiadors clàssics del Magreb medieval (*Qartās* i molts cronistes marroquins dels almuhadis i benimerins, Dozy, *Suppl* I, 705b); i és un mot derivat regularment d'una de les arrels més productives de l'àrab de tots els temps, *swq* 'empènyer, menar endavant, conduir, negociar' (Dozy I, 704-707); *sāqa* 'empenyé, menà', *sūqu* 'mercat', *sāqu* 'cama', 'tija', són ja freqüents a l'Alcorà, *suwaq* 'polenta' (< 'remenar') en el conte més antic de les Mil i Una Nits (Penrice 74, Dieterici 80); *sawq*, RMa., en els articles *adducere, forum, laborare*.

DERIV: Alguns només en el P. Val. L'adj. *saguer* s'aplica al carro, un carro *saguer* 'carregat de la part de darrere' EValor, però J. G. M. observa que és peculiar del Migjorn car a la Ribera diuen *enclat* (1950-55); *matxo saguer* maestr. 'el darrer de la rècula'; *paquet saguer* 'el que es carrega sota la saga del carro' (BDC XXII, 203) *Saguera* 're-reguarda' que ja hem vist en Muntaner, i és *ala saguera* en la *Crònica* del Cerimoniós.

Rere-saga, dissimilat com *reasaga*, Muntaner, supra; «nos havíam tornat tant generosos per l'amor, d'ensà que 'l borriçol --- en alguns los sòmbrejava carrileres y llabí, que sens adonar-nos-en, deixàvam totes les amistats a *rerassaga*», Pons Mass (*La Colla d c*, 75); «--- / dels jóvens de Cartago té l'ayre y l'estatura / --- / Una legió sagrada de nobles lo corona / seguint-lo, com al carro del sol lo resplendor / --- / per forta *rereçaga* vint mil cavalls seguexen, / tots ells fills del Sahara ---», *Canigó* VII, 105.

Ressaga: «la nau del Capità ixqué primer de totes --- ixqué després la nau del senyor d'Agramunt, après la de Ypòlit: e totes ixqueren per orde; e lo bon prior de Sent Johan fon lo darrer de tots, per ço com era capità de la *ressaga*, e com ell ixqué era ja quasi nit scura; com los genovesos veren dotze naus grosses stigueren admirats d'on eren exides; après ixqueren tots los